

Dr Dušan Čamprag
Poljoprivredni fakultet, Novi Sad

SPREMANJE KADROVA ZA POLJOPRIVREDU NA UNIVERZITETIMA U SOVJETSKOM SAVEZU

Kada se govori i piše o seoskoj privredi u Sovjetskom Savezu uvek se misli na poljoprivredu i šumarstvo zajedno, a ukoliko je reč o kadrovima za ovu privredu podrazumevaju se svi oni koji rade u ovim granama (agronomi, šumari, veterinari, razni inženjeri itd.) Ovo unapred želimo napomenuti, kako bi kasnije bilo razumljivije o kakvim se školama i kadrovima radi u ovom prikazu.

U carskoj Rusiji tokom 1914. godine bilo je svega 14 visokih poljoprivrednih škola tj. VUZ-a (= Visše učebnoe zavedenie: Viši školski zavod), sa 4600 studenata. Oni su bili razmešteni prvenstveno u centralnim rejonima Rusije, dok na ogromnim prostranstvima Sibira, Dalekog istoka, Kazahstana i Srednje Azije nije bilo poljoprivrednih fakulteta. Za vreme 50 godina postojanja Sovjetskog Saveza broj ovih ustanova je povećan za sedam, a broj studenata za sedamdeset puta. U 1964. godini postojalo je 97 obrazovnih ustanova: 8 poljoprivrednih akademija (SHA = Seljskohozjajstvenaja akademija), 61 poljoprivredni institut (SHI = Seljskohozjajstvenij institut)*), 12 stočarsko-veterinarskih, 7 za mehanizaciju i elektrifikaciju, 4 za hidromelioracije, 1 za zemljomerstvo, 1 za mlekarstvo, 1 za voćarstvo i povrtarstvo, 1 za subtropske kulture i 1 poljoprivredni institut samo za vanredno studiranje.

Želimo napomenuti da svaka od napred navedenih visokoškolskih ustanova sadrži manji ili veći broj fakulteta ili odeljenja, ili i jedno i drugo. Na 97 poljoprivrednih VUZ-a postoji ukupno 412 fakulteta i odeljenja, ili prosečno na svakom 4,2. Od navedenih preko četiri stotine fakulteta i odeljenja na oko 80% postoji i redovno i vanredno studiranje. Svi poljoprivredni VUZ-i spadaju u nadležnost specijalne Uprave za više i srednje poljoprivredno obrazovanje Svesaveznog ministarstva poljoprivrede SSSR-a. Ova Uprava svake godine daje pojedinim visokim školama plan o upisu broja studenata. Plan se priprema u suradnji organa za planiranje kadrova, centralne uprave za statistiku i Uprave za školstvo Ministarstva poljoprivrede, na bazi perspektivnog razvoja ove privredne grane.

Ekspanzija visokoškolskih poljoprivrednih obrazovnih ustanova i dalje postoji. Tako, na primer, za deset poslednjih godina — tj. od 1954—1964. god. — otvoreno je, prvenstveno u istočnim rejonima države, 9 novih VUZ-a sa 40 novih fakulteta koji prvenstveno treba da spremaju kadrove za intenziviranje proizvodnje. Dakle, otvoreni su fakulteti i odeljenja za mehanizaciju, agrohemiju, zaštitu bilja, navodnjavanje, ekonomiku poljoprivrede itd.

Razmeštaj visokoškolskih ustanova po republikama je ovakav: Rosijskaja SFSR ima 53 VUZ-a, Ukrajinska SSR 17, Kazahska SSR 6, Beloruska SSR 4, Uzbeka SSR i Gruzinska SSR po 3, Litvanska SSR i Armenska SSR po 2, a Moldavska SSR, Azerbejdžanska SSR, Latvijska SSR, Kirgiska SSR, Tadžiska SSR, Turkmenska SSR i Estonska SSR po 1. Poljoprivredno obrazovanje se ostvaruje po zonalnom principu. Danas u svakoj ekonomskoj zoni republika

*) Pod ovim nazivom podrazumeva se obrazovna univerzitetska ustanova a ne naučno-istraživački institut.

Ukrajine, Belorusije, Kazahstana i Uzbekistana ima dovoljan broj VUZ-a, koji za sve zone navedenih republika osposobljavaju sasvim dovoljan broj stručnjaka. U ekonomskim zonama RSFSR visokoškolske ustanove su raspoređene na sledeći način: rejon severozapada 4, rejon centra 11, Povolžja 13, Severnog Kavkaza 6, Urala 8, Sibira 8, i rejon Dalekog Istoka 2. U pogledu navedenog razmeštaja planira se izvođenje nekih korektura, radi poboljšanja mreže VUZ-a po ekonomskim zonama.

U 1964. godini na svim fakultetima i odelenjima ukupno je bilo 327.656 studenata*), od toga broja 138.754 redovnih i 188.902 vanrednih. Svake godine diplomira 31.500 kandidata, od toga broja 11.300 ratara, 7800 mašinskih inženjera, elektroinženjera i hidromeliorativaca, 6200 stočara, 2800 veterinarara, 1800 ekonomista i knjigovođa, 570 zemljoмераца itd.

U proseku na jedan VUZ dolazi oko 3400 redovnih i vanrednih studenata. Po pojedinim visokim školama brojnost varira od 302—8922 studenta. Od 97 VUZ-a svega dva imaju manje od hiljadu studenata, a 20 škola manje od 2000 studenata. Na četrnaest mesta u svakom ima preko 5000 studenata. Navešćemo samo nekoliko gradova gde se nalaze najkrupniji poljoprivredni VUZ-i: Tbilisi 8922, Kijev 8781, Volgograd 8115, Leonovo 8110, Gorki 7833, Voronjež 7263, Puškin 7178, Krasnodar 7083, Omsk 6465, Alma-Ata 6224 studenta (zajedno redovnih i vanrednih) itd.

Visokoškolske obrazovne poljoprivredne ustanove u Sovjetskom Savezu spremaju 14 raznih specijalnosti odnosno profila kadrova za potrebe široke prakse. Na tabeli 1 smo prikazali spisak svih specijalnosti i broj fakulteta odnosno odeljenja i studenata na početku 1964. godine. Ako grupišemo pobrojane specijalnosti, proizlazi da se za potrebe biljne proizvodnje izgrađuje 6 profila kadrova, za stočarsku proizvodnju 2, za ekonomiku poljoprivrede 2, i za tehniku u poljoprivredi 4 profila. Preko drugih pokazatelja njihovim grupisanjem dobija se sledeća slika: za biljnu proizvodnju ima 31,0% od celokupnog broja fakulteta i odeljenja (sa 28,9% studenata), za stočarsku proizvodnju 25,0% (24,7%), za poljoprivrednu tehniku 24,0% (31,8%) i za poljoprivrednu ekonomiku 19,6% (sa 10,1% studenata). Kao što se vidi, najracionalnije se koriste kapaciteti fakulteta za poljoprivrednu tehniku a najslabije kod ekonomike. Ako sada razmotrimo pojedine specijalnosti po broju fakulteta i odeljenja, na prvo mesto dolazi ratarstvo, zatim stočarstvo, mehanizacija poljoprivrede, ekonomika sa organizacijom poljoprivrednih preduzeća itd. Po broju studenata, opet, najviše se studira mehanizacija poljoprivrede (78.900), zatim ratarstvo (67.500), i stočarstvo (52.600). Samo na ove tri specijalnosti otpada 61% od celokupnog broja upisanih studenata. Dakle, za ostale profile, izuzev veterinarstva i ekonomike sa organizacijom poljoprivrednih preduzeća, sprema se mnogo manji broj kadrova.

*) U navedenoj godini postojalo je i 680 poljoprivrednih tehnikuma, za spremanje srednjeg stručnog kadra agronoma, stočara, mehanizatora, veterinarara, šumara itd. sa oko 463.000 učenika. Od pomenutog broja tehnikuma samo u Ukrajinskoj SSR ima 132, sa približno 110.000 đaka. Sada je na terenu u poljoprivredi odnos srednjeg prema fakultetski obrazovanom kadru 2:1, i kako on ne zadovoljava doneto je rešenje da ubuduće spremanje ovih kadrova za razne specijalnosti bude u srazmeri 4:1. Radi ilustracije navodimo da je u celoj državi tokom 1963. godine ukupno diplomiralo iz svih struka 844.000 studenata i učenika srednjih specijalizovanih, tj. stručnih škola, od čega iz poljoprivrednih specijalnosti jedna osmina.

Kako bi jasnije videli u kakvim se odnosima spremaju pojedini profili kadrova na sovjetskim poljoprivrednim univerzitetima, uzeli smo zaštitu bilja kao jedinicu za komparaciju. Prema tome, na 1 biljnog lekara sprema se 0,3 stručnjaka za svilarstvo, 0,9 agrohemijara, 1,3 šumara, 1,4 geodeta, 2,3 hidromeliorativca, 2,4 za elektrifikaciju, 2,7 knjigovođa, 3,1 za hortikulturu, 5 ekonomista, oko 7 veterinarar, 13 stočara, preko 16 ratara i 19 stručnjaka za mehanizaciju. Svakako da će se ovaj odnos ubuduće menjati s obzirom da se u poslednje vreme poklanja veća pažnja pripremi kadrova za hemizaciju poljoprivrede, navodnjavanje itd.

Tabela 1. Fakulteti i odeljenja raznih specijalnosti na poljoprivrednim univerzitetima Sovjetskog Saveza (početkom 1964. godine)

Specijalnost	Broj fakulteta i odeljenja		Broj studenata	
	ukupno	u %	ukupno	u %
Ratarstvo	69	16,7	67.500	20,6
Hortikultura	21	5,1	12.640	3,9
Šumarstvo	10	2,4	5.460	1,7
Svilarstvo	5	1,2	1.190	0,4
Pedologija i agrohemija	11	2,7	3.570	1,1
Zaštita bilja	12	2,9	4.100	1,2
Stočarstvo	66	16,0	52.570	16,1
Veterinarstvo	37	9,0	28.110	8,6
Zemljomerstvo	11	2,7	5.750	1,8
Mehanizacija poljoprivrede	58	14,1	78.870	24,1
Elektrifikacija poljoprivrede	17	4,1	10.100	3,1
Hidromelioracije	14	3,1	9.300	2,8
Ekonomika i organizacija poljoprivrednih preduzeća	46	11,1	21.870	6,7
Knjigovodstvena evidencija	35	8,5	11.000	3,4
Ukupno	412	100,0	327.656*)	100,0*)

U delokrugu mnogih specijalnosti, dakle u okviru pojedinih profila, na visokim poljoprivrednim školama postoji još manje ili više izraženo različito dalje usmeravanje putem odeljenja. Za 8 specijalnosti navešćemo sva postojeća usmeravanja tokom redovnih studija, sa naznakom broja studenata i u zagradi na koliko se mesta izvodi njihovo školovanje. Osim toga, ovde su dati i neki drugi podaci, naime podaci o fakultetima ili odeljenjima za agropedagogiju i za opšte nauke (nije isključeno da opšte nauke predstavljaju opšte studije iz oblasti poljoprivrede), iako u materijalima kojima raspolažemo nigdje nije istaknuto da su to posebne specijalnosti. Na agropedagoške fakultete ili odeljenja upisuju se diplomirani studenti poljoprivredne struke, studiraju samo godinu dana i nakon toga se zapošljavaju kao profesori u srednjim školama, tj. poljoprivrednim tehnikumima.

*) U rubrici ukupno uračunati su i studenti upisani na agro-pedagogiju i opšte nauke.

Ratarstvo			
Ratarstvo	63.890	studenata	(69)
Selekcija i semenarstvo	742	"	(5)
Agromelioracije	293	"	(5)
Suptropske biljke	2.427	"	(1)
Čuvanje i prerada zrna	154	"	(1)
Hortikultura			
Voćarstvo, vinogradarstvo i povrtarstvo	5.658	"	(8)
Voćarstvo i povrtarstvo	4.372	"	(8)
Voćarstvo i vinogradarstvo	1.465	"	(2)
Vinarstvo	942	"	(2)
Dekorativne suptropske biljke	128	"	(1)
Voćarstvo	48	"	(2)
Dekorativno voćarstvo	25	"	(1)
Pedologija i agrohemija			
Pedologija i agrohemija	3.027	"	(9)
Agrohemija	484	"	(1)
Pedologija	62	"	(1)
Šumarstvo			
Šumarstvo	5.091	"	(10)
Mehanizacija tehnologije drveta	321	"	(1)
Šumarsko inženjerstvo	49	"	(1)
Stočarstvo			
Stočarstvo	49.259	"	(66)
Tehnologija mlečnih proizvoda	1.481	"	(3)
Tehnologija mesno-mlečnih proizvoda	858	"	(2)
Živinarstvo	784	"	(3)
Veterinarstvo			
Veterinarstvo	27.354	"	(37)
Poznavanje robe	487	"	(1)
Lovstvo	457	"	(4)
Mehanizacija poljoprivrede			
Mehanizacija poljoprivrede	78.165	"	(58)
Autotransport	645	"	(3)
Poljoprivredne mašine	60	"	(1)
Hidromelioracije			
Hidromelioracije	7.814	"	(14)
Mehanizacija hidromeliorativnih radova	727	"	(2)
Hidrotehnika i hidromeliorativna izgradnja	510	"	(2)
Hidrotehnika	121	"	(1)
Vodovod i kanalizacija	129	"	(1)
Agropedagogija			
Agropedagogija	1.132	"	(4)
Predavači proizvodne prakse	79	"	(1)
Opšte nauke			
Opšte nauke	11.674	"	(12)

Preradu produkata iz biljne i stočarske proizvodnje ne predaju na posebnom fakultetu već na odelenjima postojećih fakulteta za ratarstvo, stočarstvo i hortikulturu, dakle čini se da se isključivo za celokupnu tehnologiju poljoprivrednih produkata ne spremaju posebni kadrovi u okviru poljoprivrednih univerziteta. Ako uzmemo u obzir vinarstvo, preradu zrna, tehnologiju mesa i mleka, i dodavši tome i tehnologiju poljoprivrednih produkata (oko 2350 studenata ima na ovoj poslednjoj tehnologiji), tada je ukupan broj na preradi oko 5.800 studenata.

Iako u ovom članku ne možemo detaljnije ulaziti u nastavne planove pojedinih specijalnosti, ipak treba navesti bar neke opšte podatke. Na specijalnostima iz grane biljne proizvodnje svi profili slušaju uglavnom ove opšte predmete: političku ekonomiju, marksističko-lenjinističku filozofiju, istoriju KPSS, osnove naučnog komunizma, inostrani jezik, osnove više matematike, fiziku, neorgansku i analitičku hemiju, organsku hemiju, fizičku i koloidalnu hemiju, agrohemiju, botaniku, fiziologiju bilja, pedologiju, poljoprivrednu meteorologiju, pčelarstvo, čuvanje poljoprivrednih produkata, ekonomiku i organizaciju poljoprivrednih preduzeća, fizičko obrazovanje i eventualno još neke druge. Pored navedenih predmeta svaka specijalnost ima još niz svojih predmeta koji konkretno čine datu specijalnost i još izvestan broj drugih predmeta koji nisu u pomenutom opštem spisku (na primer, za specijalnost zaštite bilja potrebno je slušati i ratarstvo, povrtarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i drugo). Pojedini fakulteti imaju oko 35 obaveznih predmeta, sa 3700 časova nastave i još 57 nedelja prakse, što je svakako zahtevalo studiranje kroz 9—10 semestara. Smatramo da su nastavni planovi predimenzionirani što neminovno traži duže studije, nepotrebno su preopterećeni velikim brojem političkih predmeta, a delom i nekih stručnih, što prirodno ne dozvoljava razvijanje disciplina koje čine jednu specijalnost posebnim profilom.

Naučno-pedagoški rad u visokoškolskim poljoprivrednim obrazovnim ustanovama izvodi oko 17.000 saradnika, od toga broja 64 akademika, 886 profesora doktora nauka, 5660 docenata kandidata nauka itd. Odnos broja nastavnog osoblja prema broju redovnih studenata je 1:8, a ako tome dodamo i sve vanredne, odnos je 1:19. Kategorizacija osoblja na katedrama ide ovim redosledom: preparator ili drugo tehničko lice, laborant, stariji laborant, asistent, docent, profesor, šef katedre. Preparator je bez kvalifikacije i obavlja sve tehničke poslove, laborant mora imati srednje obrazovanje (često poseduju i fakultet), stariji laborant po pravilu ima više obrazovanje, asistent ne mora imati naučne stepene, za docenta je uslov posedovanje stepena kandidata nauka, profesori su uglavnom sa doktoratom nauka mada ih ima i sa stepenom smo kandidata nauka. Smatramo da je korisno što laboranti često imaju fakultetsku spremu, zato što kvalitetnije pripremaju materijale i pomažu kod izvođenja vežbi. Nadalje, čest je slučaj da docenti izvode pored predavanja i vežbe, a neki samo vode praktični deo nastave. U 1964. god. plate laboranata su iznosile 75—100 rubalja mesečno (nekvalifikovano osoblje počinjalo je od 40—50 rubalja), a nastavnog osoblja od 100—150 rubalja. Docent na primer ima 300 rubalja mesečno. Ne ulazeći u analizu platnog sistema na univerzitetima, ipak se može reći da su velike razlike između pojedinih kategorija.

Za nastavno osoblje postoji godišnja norma, koja npr. na pojedinim specijalističkim katedrama izgleda ovako: profesori 500—600 časova, docenti 650—720 i asistenti 720—900. U normu se uračunavaju predavanja, konsultacije sa studentima u iznosu 10% od celokupnog fonda časova za teoretsku nastavu, vežbe, nastavna i proizvodna praksa, ispiti, rukovođenje diplomskim radovima, vođenje aspiranata (50 časova po jednom kandidatu). Nastavno osoblje nije plaćeno na osnovu održanih časova, već su normativi potrebni za pravdanje postojećeg kadra ili traženje novih radnih mesta na katedri. Svake godine menja se obim zauzetosti nastavnog osoblja, i kako smo obavesteni, može se desiti da neko napusti fakultet ukoliko nema dovoljno posla u nastavi (ne znamo kako se ovaj princip stvarno sprovodi u životu katedara).

Radi poboljšanja praktičnog dela nastavnog procesa visokoškolskim ustanovama predato je 140 krupnih sovhoza, tako da je svaki VUZ organizovao nastavno-ogledno gazdinstvo. Fakultetima je ukupno dato 685.800 ha, pa na jedan VUZ u proseku dolazi 6300 ha (od toga je 3200 ha oranica). Na školskim dobrima oko 45% od čitavog obima poljskih radova obavljaju studenti s obzirom da nastavni plan predviđa da studenti do 40% vremena, od čitavog nastavnog procesa, provedu na proizvodnoj praksi.

Redovno studiranje trajalo je do sada na biološkim disciplinama 4 godine i deset meseci, a na tehničkim 5 godina i četiri meseca. Sada se i kod jednih i drugih prelazi na skraćivanje za šest meseci, tako da će kod prvih studije trajati oko 4,5 godine. Ovaj fond npr. na fakultetima za zaštitu bilja, raspoređen je tako da na teoretsku nastavu i vežbe dolazi 126 nedelja, na nastavnu praksu 8, na proizvodnu praksu 49, na ispite 27 nedelja, a ostalo vreme predstavlja raspust. U obrazovnom nastavnom procesu naglasak je stavljen na primenjeni deo.

U cilju uvođenja studenata u tehniku i problematiku naučno-istraživačkog rada na pojedinim katedrama formiraju se studentski naučni kružoci, kako bi i oni, pored ostalog, u svoje diplomske radove uneli što više podataka vlastitih zapažanja i istraživanja eksperimentalnog karaktera. Na godišnjim konferencijama studenti referišu o svojim radovima, koji se na nekim fakultetima štampaju u vidu posebnih zbornika. Pojedini profesori koriste pomoć studenata za svoja vlastita naučna istraživanja.

Vanredne studije traju šest godina. Uslov za upis je, pored ostalog, zaposlenost u nekoj organizaciji ili ustanovi. Ovi studenti provedu jedamput godišnje 30 ili 40 dana (u prve dve godine manje ostalih godina više), kada slušaju oko 20% od celokupnog fonda predavanja i izvode približno 40% od fonda laboratorijskih vežbi. Za to vreme oni dobijaju dopunsko plaćeno odsustvo, a pored toga još 4 meseca za davanje državnog ispita, izradu i odbranu diplomskog rada (za celo vreme vanrednih studija studenti dobiju ukupno deset meseci dopunskog odsustva). Ove olakšice doprinele su širokom razvoju vanrednog studiranja na poljoprivrednim institutima i akademijama, tako da od ukupnog broja studenata na vanredne dolazi čitavih 58%. Na oko 80% postojećih fakulteta i odeljenja pored redovnog postoji i vanredno studiranje, a pored toga u Moskovskoj oblasti postoji i jedan specijalni Svesavezni poljoprivredni institut vanrednog studiranja (VSHIZO) gde na devet fakulteta i odeljenja studira 8115 studenata.

Pored školovanja studenata putem redovnog i vanrednog studiranja, zadatak ovih obrazovnih univerzitetskih institucija sastoji se i u stalnoj brizi

o već diplomiranim kadrovima, kao i formiranju pedagoškog i naučnog podmlatka. Nakon pet godina rada zaposleni stručnjaci obavezni su da pohađaju kurseve za usavršavanje radi upoznavanja sa novim rezultatima i rešenjima iz svoje specijalnosti, u trajanju od 2—6 meseci. Za izgradnju nastavno-naučnog odnosno naučnog podmlatka postoji aspirantura u trajanju od 3—4 godine, a tokom 1963. godine na preko četiri stotine fakulteta i odele- nja bilo je ukupno 3385 aspiranata. Uslov za dolazak na aspiranturu su, po- red sklonosti za naučno-istraživački rad, i obavljen proizvodni staž u speci- jalnosti. Primanje se vrši na osnovu konkursa. Ona može biti dvojaka, u tra- janju od tri godine kada se kandidat stalno nalazi na univerzitetu, i u traja- nju od četiri godine ukoliko je on zaposlen. Na kraju aspiranture, osim za- vršenog rada, polažu se tri ispita (iz specijalnosti, jezika i iz političke dis- cipline).

Na fakultetima se mogu sticati dva naučna stepena, prvo se može dobiti stepen kandidata nauka, a nakon toga doktor nauka. Ovaj drugi stepen je u proseku uzevši приметно više naučno zvanje nego što je kod nas titula dokto- ra nauka. Kod postupka oko zaštite teze interesantno je navesti da se pre odbrane obavezno štampa brošura od 10—15 strana (nekada i većeg obima) sa opširnim rezimeom, koja se šalje na 100—150 mesta, pojedincima i insti- tutima, radi davanja mišljenja. Odziv je na dobrovoljnoj bazi, i kada je mišljenje pozitivno na odbrani se saopšti samo adresa onoga koji je to po- slao, ukoliko je negativno na zaštiti se čita ceo tekst. Razumljivo je da po- stoji i zvanična komisija za ocenu disertacije.

Uslov za upis na fakultet je završeno srednje obrazovanje, položen pri- jemni ispit, a kandidati za redovne studije ne mogu biti stariji od 35 godina (za vanredno studiranje nema ograničenja u pogledu starosti). Na konkursu se odabiru najbolji kandidati, a prednost imaju lica sa stažom na prakti- čnom radu od najmanje dve godine. Međutim kandidati koji su završili sre- dnje specijalne škole, tj. poljoprivredne tehnikume, mogu redovno studirati tek posle tri godine rada u proizvodnji nakon završetka pomenutih škola (pretpostavljamo da je ovo učinjeno da bi se na terenu održao određeni od- nos između srednjeg i fakultetskog kadra). Na večernje i vanredno studira- nje prvenstveno se primaju lica koja su već zaposlena u poljoprivredi.

Kandidati polažu prijemni ispit iz 3—4 predmeta. Oni koji na poljo- privrednim univerzitetima žele studirati inženjersko-tehničke specijalnosti polažu usmeni ispit iz hemije, fizike, i matematike (iz poslednje navedenog predmeta ima i pismeni ispit). Za specijalnost iz ekonomike poljoprivrede polaže se usmeno hemija, a matematika kao i kod prethodne grupe. Kod upi- sa na sve ostale profile poljoprivrednih VUZ-a usmeno se polaže hemija i fi- zika. Nakon uspešno položenih pomenutih predmeta kandidati polažu još pismenim putem ruski jezik sa poznavanjem literature. Ukoliko se ne položi jedan ispit, ne može se pristupiti polaganju sledećeg, a takođe nije dozvolje- no ponoviti ispit ukoliko je na istom kandidat jednom pokazao nezadovolja- vajući uspeh. Radi polaganja prijemnog ispita kandidati koji su zaposleni dobijaju dve nedelje dopunskog odsustva. Ovi ispiti za redovne studente obavljaju se tokom meseca avgusta.

Za one koji žele studirati izdaju se specijalni priručnici. Tako je npr. u 1964. god. u Moskvi izdat »Spravočnik dlja postupajuščih v više učebnie za- vedenia SSSR«, sa 284 strane, u tiraži od 450.000 primjeraka. U njemu su pri-

kazani uslovi i tehnika upisa, sa detaljnim programom prijemnih ispita koje je izradilo Ministarstvo višeg i srednjeg specijalnog obrazovanja SSSR. Nadalje, ovaj priručnik sadrži spisak fakulteta svih struka po gradovima, a najveći deo prostora zauzima spisak svih fakulteta i odeljenja (sa adresama) po pojedinim specijalnostima i grupama specijalnosti. Na taj način budući student brzo može videti gde se sve npr. može upisati na stočarske fakultete u SSSR-u itd.

Za pojedine predmete Uprave za više i srednje škole Ministarstva poljoprivrede SSSR izdaju štampane programe. Za discipline na fakultetima zaštite bilja štampaju ih na 12—19 strana u tiraži od 3000 — 10.000 primeraka. Programi sadrže osim detaljnog programa materije za teoretsku i praktičnu nastavu, te spiska neophodne literature, i tabelarni pregled časova predavanja i vežbi posebno za sva poglavlja.

U pogledu materijalnog obezbeđenja studenata poljoprivrednih akademija i instituta oko 90—93% od njihovog ukupnog broja prima stipendije. Od svih stipendija približno tri četvrtine daje država, a ostalo kolhozi, sohozi i druge organizacije. Poljoprivredna gazdinstva daju za 15% veće iznose stipendija od države kako bi na taj način privukli studente da se kod njih zaposle. Visina stipendija kreće se, u zavisnosti od uspeha kandidata na studijama, između 35 i 43 rublje mesečno. Ona se najvećim delom koristi za pokriće troškova ishrane zato što je smeštaj u domovima sasvim jeftin. Međutim, za celo vreme trajanja proizvodne prakse, koja npr. kod fakulteta za zaštitu bilja iznosi ukupno 49 nedelja, studenti ne primaju stipendije već samo ono što su tokom rada zaradili. Jedan diplomirani student košta zajednicu oko 5000 rubalja. U tu sumu je uračunata i stipendija.

* * *

Materijal za ovaj članak većim delom smo prikupili za vreme naše posete Glavnoj upravi za više i srednje poljoprivredno obrazovanje Svesaveznog ministarstva poljoprivrede SSSR u Moskvi, Upravi za ovo školstvo republičkog Ministarstva poljoprivrede USSR u Kijevu, zatim nekim fakultetima Lenjingradskog poljoprivrednog instituta u Puškinu, Moskovske poljoprivredne akademije imena K. A. Timirjazeva u Moskvi i Ukrajinske poljoprivredne akademije u Kijevu. Koristili smo i podatke iz priručnika Ministarstva poljoprivrede SSSR »Poljoprivredni VUZ-i Sovjetskog Saveza«, Moskva, 1964. godine, naročito iz uvodnog dela koji je napisao prof. V. Krasota. Zahvaljujemo kolegama na ukazanoj pomoći i srdačnom prijemu.